

TALABA EHTIYOJLARI ASOSIDA ESP KURSLARIDA YOZMA VA OG‘ZAKI NUTQNI RIVOJLANTIRISH

Qarshi xalqaro universiteti o‘qituvchsi

Ochilov Anvar

DEVELOPING WRITTEN AND SPOKEN LANGUAGE IN ESP COURSES BASED ON STUDENT NEEDS

Lecturer at Karshi International University

Ochilov Anvar

Annotatsiya: Mazkur maqolada English for Specific Purposes (ESP) kurslarini talaba ehtiyojlari asosida loyihalash va ayniqsa yozma va og‘zaki nutq kompetensiyalarini rivojlantirish masalalari yoritilgan. ESP doirasida talabaning kasbiy sohasiga mos yozishmalar, taqdimotlar, og‘zaki muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirish o‘quv jarayonining asosiy yo‘nalishlaridan biridir. Maqolada talabalar ehtiyojlarini aniqlash metodlari, dars dizayni va kommunikativ yondashuvlar tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: ESP, yozma nutq, og‘zaki nutq, talaba ehtiyojlari, kasbiy kommunikatsiya, til kompetensiyasi, til kurs dizayni.

Abstract: This article discusses the design of English for Specific Purposes (ESP) courses based on student needs, especially the development of written and oral communication skills. Within the framework of ESP, the development of correspondence, presentation, and oral communication skills appropriate to the student's professional field is one of the main directions of the educational process. The article analyzes methods for identifying student needs, lesson design, and communicative approaches.

Keywords: ESP, written speech, oral speech, student needs, professional communication, language competence, language course design.

Zamonaviy ta’lim muhitida ingliz tilining kasbiy sohalarda muhim vositaga aylanishi uni faqat umumiy til emas, balki professional faoliyatga yo‘naltirilgan maxsus maqsadlarda o‘rganishni taqozo etmoqda. English for Specific Purposes

(ESP) kurslari aynan shu ehtiyojdan kelib chiqib, talabalar yoki mutaxassislarning kasbiy ehtiyojlariga mos tarzda ishlab chiqiladi. Bu kurslarda yozma va ogʻzaki nutqni rivojlantirish talabani oʻz kasbiy faoliyatida samarali muloqot qilishiga bevosita xizmat qiladi.

ESP kurslarida standart “bir xil” yondashuv samara bermaydi — chunki har bir talabani ehtiyoji, bilim darajasi, kasbiy yoʻnalishi va tilga boʻlgan munosabati oʻziga xosdir. Shu bois, ESP oʻqituvchilari uchun oʻquvchilar ehtiyojlarini chuqur tahlil qilish va ular asosida darslar dizaynini shakllantirish zaruratga aylanmoqda.

ESPda yozma va ogʻzaki nutqning ahamiyati: ESP kurslarida produktiv koʻnikmalar — yaʼni **yoza (writing)** va **ogʻzaki (speaking)** nutq — oʻquvchining kasbiy vazifalarni hal qila olishi uchun zarur koʻnikmalar sirasiga kiradi. Ular orqali talabalar:

- Email yozish, xizmat yozishmalari, hisobotlar tuzish (writing),
- Taqdimotlar qilish, suhbatlarda ishtirok etish, mijozlar bilan ogʻzaki muloqotga kirishish (speaking)

kabi vazifalarni bajara oladi. Bu koʻnikmalar oʻrgatuvchi tomonidan real hayotiy kontekstda va ehtiyojga mos tarzda ishlab chiqilishi kerak.

Talaba ehtiyojlarini aniqlash metodlari: ESP kurslari samaradorligi oʻquvchilarning ehtiyojlarini toʻgʻri aniqlashga bogʻliq. Ehtiyojlarni aniqlashda quyidagi metodlardan foydalaniladi:

- **Soʻrovnoma**lar – talabani til darajasi, sohasiga oid til holatlari va oʻrganish uslublarini aniqlash.
- **Suhbatlar va intervyular** – chuqur, individual ehtiyojlar yuzasidan axborot olish.
- **Diagnostic testlar** – mavjud til kompetensiyalarini aniqlash.
- **Kasbiy vaziyatlar tahlili** – talabalar duch keladigan real kommunikativ holatlarni aniqlash.

Bu maʼlumotlar asosida yozma va ogʻzaki nutqga oid mashgʻulotlar moslashtiriladi.

Yondashuvlar va metodlar: ESPda produktiv ko‘nikmalarni rivojlantirish uchun quyidagi yondashuvlar qo‘llanilishi samaralidir:

1. **Kommunikativ yondashuv** – har bir mashg‘ulotda haqiqiy muloqotga intilish (intervyular, taqdimotlar, rolli o‘yinlar).
2. **Task-based learning** – real vazifalar orqali til o‘rgatish (masalan, “xizmat maktubi yozing”, “taqdimot qiling”).
3. **Model asosidagi yozuv** – mavjud professional matnlar tahlili orqali yozuvga o‘rgatish.
4. **Peer review** – talabalar o‘zaro yozuv yoki taqdimotlarga baho beradi.

Shuningdek, raqamli vositalar, ayniqsa AI (sun‘iy intellekt) asosidagi ilovalar (Grammarly, QuillBot, Speechling, ChatGPT va b.) yordamida talabalarga individual tahlil va fikr-mulohaza berish samaradorlikni oshiradi.

ESP kurslarida yozma va og‘zaki nutqni rivojlantirish talabalar ehtiyojlariga moslashtirilganda yanada samarali natijalar beradi. Bu jarayon: talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlaydi, real kommunikativ vazifalarni bajara olish malakasini shakllantiradi, ularning ishonchini oshiradi.

Ehtiyojga asoslangan yondashuvlar orqali ESP darslari nafaqat til, balki kasbiy tayyorgarlik jihatidan ham kuchliroq bo‘ladi. O‘qituvchilar uchun esa asosiy vazifa — talabaning kimligini, nimaga muhtojligini va qaysi til vazifalari unga zarurligini aniqlay olishdir.

Mazkur maqolada talaba ehtiyojlari asosida English for Specific Purposes (ESP) kurslarida yozma va og‘zaki nutqni rivojlantirish muhimligi tahlil qilindi. ESP kurslari — bu an‘anaviy ingliz tilini o‘qitishdan farqli ravishda, o‘quvchining kasbiy, akademik yoki ilmiy faoliyatidagi real ehtiyojlarga moslashtirilgan til o‘rgatish jarayonidir. Shunday ekan, bu kurslarning muvaffaqiyati to‘g‘ridan-to‘g‘ri talabalar ehtiyojlarini chuqur va tizimli o‘rganishga bog‘liqdir.

Yozma va og‘zaki nutq — til bilishning produktiv ko‘rinishlari sifatida — talabaning o‘z sohasida mustaqil fikr bildirish, o‘zini aniq ifoda etish va kasbiy muloqotda samarali ishtirok etishining asosiy garovidir. Ayniqsa ESPda bu

ko'nikmalar oddiy grammatika yoki lug'at yodlashdan ko'ra, **konkret kommunikativ vazifalarni** hal qilish vositasi sifatida qaraladi.

Tadqiqot davomida quyidagi asosiy xulosalarga kelindi:

1. **Talaba ehtiyojlariga asoslangan ESP kurslari yozma va og'zaki nutq kompetensiyalarini samarali rivojlantiradi**, chunki bu yondashuv o'quvchi uchun maqsadli, mazmunli va motivatsion jihatdan quvvatlovchi muhit yaratadi.
2. **Yozma nutq** bo'yicha mashg'ulotlar kasbiy janrlarni (xizmat xatlari, hisobotlar, ilmiy maqolalar, e'lon va taqdimot matnlari) o'z ichiga olishi, **og'zaki mashg'ulotlar** esa real muloqot vaziyatlari (intervyu, muzokara, taqdimot, telefon muloqoti) asosida qurilishi kerak.
3. **Ehtiyojlar tahlili (needs analysis)** – ESP kurslarini shakllantirishning fundamental bosqichi bo'lib, u nafaqat o'quv dasturini, balki mashg'ulot uslublarini ham individualizatsiyalash imkonini beradi.
4. **Sun'iy intellekt va raqamli vositalar** orqali yozma va og'zaki nutqni mashq qilish imkoniyatlari kengaymoqda. Bu vositalar individual fikr-mulohaza (feedback), avtomatik tahlil va real kommunikatsiyaga yaqin muhit yaratishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.
5. **ESP o'qituvchisi** faqat til bilimini emas, balki o'rgatadigan kasbiy sohani ham yaxshi tushunishi kerak. Shundagina talaba ehtiyojlarini to'g'ri baholab, mos materiallar ishlab chiqishi mumkin bo'ladi.

Yakuniy xulosa shundan iboratki, **ESP kurslarida produktiv ko'nikmalarni rivojlantirish talabani kasbiy raqobatbardoshligini oshirishda muhim vosita** hisoblanadi. Buning uchun darslar ehtiyojga asoslangan, interaktiv, kasbiy kontekstga mos va kommunikativ yondashuvga tayangan holda olib borilishi kerak. O'quvchi tilni o'rganayotgan emas, balki uni real hayotda faol qo'llayotgan shaxsga aylanishi kerak — aynan shunda ESP ta'limining haqiqiy qiymati yuzaga chiqadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Hutchinson, T., & Waters, A. (1987). *English for Specific Purposes: A learning-centred approach*. Cambridge University Press.
2. Dudley-Evans, T., & St John, M. J. (1998). *Developments in English for Specific Purposes: A multi-disciplinary approach*. Cambridge University Press.
3. Basturkmen, H. (2010). *Developing Courses in English for Specific Purposes*. Palgrave Macmillan.
4. Hyland, K. (2007). *English for Academic Purposes: An advanced resource book*. Routledge.
5. Flowerdew, J. (2013). Needs analysis and curriculum development in ESP. In B. Paltridge & S. Starfield (Eds.), *The Handbook of English for Specific Purposes* (pp. 325–346). Wiley-Blackwell.
6. Ёркулова, Д. (2022). Kasbiy ingliz tilini o'qitishda sun'iy intellekt vositalarining o'rni. *Филология масалалари*, 2(1), 101–105.